

ségre, mivel Bogyoszlón a Szabadtéri Múzeum munkatársai már korábban összegyűjtötték az alkalmas kiállítási tárgyakat, továbbá azért is, mivel a rábatamási honismereti szakkör vezetőjének, Komlósi Ernőné általános iskolai tanárnak, valamint szakköri tagjainak helyismerete hasznos segítséget nyújthatott a gyűjtéshez. A faluban 2—3 fős kis csoportok fésülték át az utcákat, házakat. Minden csoportra jutott egy-egy tárgygyűjtésben járatos személy, s valaki, akinek helyj ismeretei, kapcsolatai voltak. Ennek is köszönhető, hogy a tamásiak megértéssel, szívesen fogadták a gyűjtőket, s hogy az eredmény megfelelt a várakozásnak. Több mint száz alkalmas berendezési tárgyat sikerült azznap és a következő esős napon felkutatni. Jellemző gazdasági és használati eszközök mellett olyan reprezentatív darabokat is, mint az a mesterien faragott ágasú gémeskút, amely majd a ház udvarára kerül, vagy az a jellegzetes díszítményű régi hombár, amely vonzó látnivalója lesz a ház egyik kamrájának.

A „próbaműszak” tehát sikeres volt. Bebizonyosodott, hogy ez a kalákás gyűjtési mód valóban alkalmas a kitűzött cél elérésére. A kiszállás emellett hasznos tanulságokkal szolgált a későbbi hasonló akciók előkészítésének és lebonyolításának tökéletesítéséhez is. Még gondosabb, idejében megkezdett előkészítésre van szükség, még erőteljesebben kívánatos támaszkodni a helyi honismereti közösségek előzetes felderítő tevékenységére. A mostani expedíció, mint a résztvevők szemléletének gazdagítója, mint „tárgygyűjtő tanfolyam” is hasznos volt. Olyan kapcsolatokat teremtett a résztvevők és a Szabadtéri Múzeum között, amely folytán az expedíció tagjai lakóhelyükön további felderítést végezhetnek a Szabadtéri Múzeum számára.

A kezdeti sikeres folytatást ígér. Már alakulnak a tervek, amely szerint az idei tavaszi szünetben egy másik rábaközi községben kerül sor hasonló expedíció megszervezésére, s az ügy szempontjából kapóra jön, hogy az idei Győr-Sopron megyei honismereti táborát éppen a Rábaköz másik alközpontjába, Kapuvárra tervezzük. Itt majd egy tárgygyűjtő szakcsoport tehetőzheti be a megelőző expedíciók munkáját. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum vezetősége e tervek megvalósításához is meg fogja adni a szükséges segítséget.

M. P.

Zászlónk? Mint a láng!

(A szlovákiai magyar munkásdalok gyűjtéséről)

1975-ben alakult meg a csehszlovákiai Komáromban a Járási Művelődési Központ szocialista munkabrigádja. A központ igazgatójának, Morvay Károlynak és Horváth József szakelőadónak ötletéből született meg a közelgő évfordulók tiszteletére tett felajánlások egyike. Elhatározták, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatvanadik, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság megalakulásának harmincadik évfordulója tiszteletére összegyűjtik a munkásmozgalmi dalokat Komárom környékén. Az elgondolást támogatták a járási pártbizottság ideológiai osztályának illetékes dolgozói is, s útmutatásaik nyomán lehetett a gyűjtőnünkét megkezdőnk. E szép feladatra! Dobi Gézá, a komáromi zeneiskola igazgatóját bízta meg a Járási Művelődési Központ. Tisztlában voltunk azzal, hogy régi, nagy adósságot törlesztünk a dél-szlovákiai munkásmozgalom magyar nyelvű dalainak összegyűjtésével, mert először kerül erre sor Komáromban és környékén.¹

Zengett a dal a felvonulásokon, a régi május elsejéken, a sztrájkok alkalmával, a választásokon. A dalok szövege azt mutatja, hogy a munkásság nem volt tájékozatlan a világban és a Csehszlovákiában végbemenő társadalmi változásokat illetően.

Íme, egy ilyen dal a gyűjtésből:

Major elvtárs jó tanító,
Haragszik rá a sok bíró,
Gyűlöli a gonoszsgót, pártolja az igazságot.
Éljen a munkás szabadság, éljen ez a harc!

¹ Azok, akik segítségünkre voltak a lessán már feledésbe merülő dalok lejegyzésében, igazán megérdemlik, hogy a nevüket megemléssük. Komáromban Balogh Jánosné, Szeberényi Elemérné, Holzer László és felesége, valamint Brodszki István, Főthly Imréné, Kiss Imre, Kovács Béla, Kossa László énekeite magánzólagra a munkásmozgalmi dalokat. Gután Németh János és felesége, valamint Gögh Jenő, Tánccs István; Kamocsán Barci Jánosné, Matkovich Ferenc és a női éneklőcsoport; Gelén Id. Bülszkei Lajos; Nagymegyeren pedig Id. Jariabek Imre.

Major elvtárs azt üzeni:
Sötét a börtöne neki.
Nem süt a nap Lipótváron, lánc csörög a munkásságon.
Éljen a munkás szabadság, éljen ez a harc!

E dalt a „Kossuth Lajos azt üzenté...” dallamára énekeltek. Az összegyűjtött dallamok meglepően sokfélék. Akad köztük „civil” népdal, katonadal, műdal, induló, tömegdal, kuplé, csasztuska, nemegyszer még egyházi ének is. Legkevesebb — szinte ritkaságszámba megy — az eredeti, a külön munkásmozgalmi célra komponált dallam.

Mi ennek a magyarázata?

A munkásság zöme nem énekelt dalárdákban, zenei téren képzetlen volt, s így a művészileg igényes alkotások terjesztése sok nehézségbe ütközött. Megtanulásuk, még inkább előadásuk a szakszerűen irányított dalárdák színvonalát igényelte volna. Tartalmilag viszont — főleg a két világháború közötti időszakban — a munkásműveltség egyik legkifejezőbb megnyilvánulási formája volt a mozgalmi dal. Hűen és sokrétűen ábrázolta a hazai munkásosztály helyzetét, reagált a legégetőbb politikai és társadalmi jelenségekre és tájékoztatta a dolgozók széles tömegeit. S erre a legcélszerűbbnek a népszerű dallamokra alkalmazott szövegek bizonyultak. Az adatközlők véleménye szerint a baloldali lapok (Munkás, Az Út, Magyar Nép, Sarló stb.) valamelyikében közölték ezt vagy azt a szöveget azzal a megjegyzéssel, hogy melyik közismert dallamra énekelhető.

A komáromi Holczey László jól emlékszik még arra, hogy a húszas években az ünnepnapokon kivitték a komáromi munkásgyerekeket az Erzsébet-szigeti sportpályára és ott az idősebbek mesedélután tartottak nekik. A gyerekek ilyenkor a következő kis dalt énekeltek:

Már minálunk, babám, már minálunk, babám, az jött a szokásba,
kiviszik a prolit, kiviszik a prolit mesedélutánra.
Előbb mesét hallgat, aztán fűben játszik,
és az ajka piros, és az ajka piros,
piros színben játszik.

A Magyar Tanácsköztársaság idejéből, illetve röviddel annak vérbe fojtása utáni korból származnak a „Mikor mentem...” és a „De szeretnék...” kezdetű dalok. Két-két dallamra énekeltek mind a két szöveget és erősen érződik rajtuk az első világháború katonadalainak hatása. A második dal szövege:

De szeretnék, de szeretnék Kun Bélával beszélni.
De még jobban, de még jobban szobájába bemenni.
Megmondanám Kun Bélának magának,
lányokat is, lányokat is sorozzon katonának!
De Kun Béla, de Kun Béla visszaírja levélbe (stb.).

Szinte népdalként énekeltek a „Vörös zászlót, vörös zászlót...”, a „Főlszántatom, főlszántom a kosúti főutcát...”, a „Vörös téglás udvar van...” című munkásdalokat, valamint a „Volga, Volga...” c. orosz dalra alkalmazott, balladaszerű magyar szöveget („Margit körüti feyházban...”).

A Szovjetunióban végbemenő társadalmi változásokat is versbe szedte, majd magyar anyanyelvén megénekelte a délszlóviai munkásság. Különlegesség számba megy a „Szovjet légiflotta” című indulónak Gútán lejegyzett változata. Nem kevésbé érdekes a szavalókórust is alkalmazó (!), csasztuska-szerű „Eke, traktor, vetőgép...” kezdetű dal.

Zenei és tartalmi szempontból egyaránt figyelemre méltó a „Fegyverbe, fegyverbe!...” című dal. Szövegét jól ismerik a gútai és a kamocsai öreg kommunisták:

„Fegyverbe, fegyverbe, fegyverbe, kommunisták! / Vesszenek, vesszenek, vesszenek a fasiszták! / Bolsevisták is harcba mentek, véget vetnek a pusztulásnak. / A burzsuj számára nincsen kegyelem! / Ahol egyet látsz, verd agyon! / Előre, előre, elnyomott proli! / Fegyvert fogunk, ne késlekedj! / Előre, proletár! Magasan lobog a vörös zászló, mely győzni fog. / Vörös zászlót lenget majd a szél, / vörös lesz London. Budapest, Berlin, Prága, Bécs! / Vezérünk Lenin, előre hát! / Vezérünk Lenin, előre hát! / Előre, proletár! / Magasan lobog a vörös zászló, mely győzni fog, / a vörös zászló, mely győzni fog!”

Dallama több önálló, részben más dalokból kiragadott darabból tevődik össze. Az első két sor régi katonai, fantáziászerű, támadásra buzdító, riasztó dallam. Ezután következik az átmeneti parlandó rész, majd egy főredék a *Marseillaise*-ből. Majd az *Avanti popolo* című olasz forradalmi dal következik, méghozzá az eredeti szöveg-

rész pontos fordításával, Egy újabb, aránylag egyszerű invenciójú melódiával folytatódik, melyet szintén az *Avanti popolo* motívumai fejeznek be. Nagyon is tudatos ez az alkotás, sokrétűsége éppen a nemzetköziséget hangsúlyozza.

Mindez csak csipetnyi ízelítő a gyűjtés anyagából, *Dobi Géza* összegyűjtött anyagát e sorok írója rendezte sajtó alá, a kötet grafikai munkájával pedig *Kopócs Tibor* grafikusművész bizta meg a Járási Művelődési Központ.

Valaki elkezdte, segített neki egy másik, egy harmadik, így állt össze a dallam, így egészült ki a szöveg. Előkerültek a megsárgult fényképek, az újságcikkek, a hadifogságból és a börtönből írt levelek, az emlékek — és bizonyítékok. S ilyen beszélgetés után nekibátorodva újra próbálkoztak az énekléssel. Régen meghalt elvtársakat emlégettek, sztrájkokat, tüntetéseket. Újra maguk előtt látták a rendíthetetlen bajtársakat, hallották a puskák ropogását, a csendőrök dühödt ordítózását, a börtönzár csikorgását, látták a szuronyok baljós villanását.

Igy gyűltek a már lassan feledésbe merülő munkásmozgalmi dalok, teltek meg a jegyzetfüzetek, a kottalapok és a magnószalagok.

N. László Endre

Papp Imre, a szentesi parasztelel krónikása*

Az utóbbi évtizedben több írógató parasztember és paraszttasszony munkáit megismerhették az érdeklődő olvasók. Gondoljunk csak a tarnabodi *Berenyi Andrásnéra*, a versegi *Marton Pálnéra*, *Turiné Kovács Veron* csongrádi asszonyra, aki *Dohányföldről* indultam el címmel írta meg élete történetét, a mindszent *Gyovai Pálra* vagy *Tamási Gáspárra*, a nagy író testvérére, akinek öletrajzát *Vadon nőtt gyöngyvirág* címen jelentette meg a kiadó. Néhány évvel ezelőtt az életük sorára emlékező parasztlak írásából néprajzkutatók gyűjteményes kötetet szerkesztettek — *Emlékkül hagyom...* címmel —, amely megérdemelt közönségsikert aratott. Az írógató parasztemberek sorába tartozott a szentesi *Papp Imre* (1900—1974), aki írásaival ugyan nem vált olyan ismertté mint egynémelyik osztályos társa, de talán sokuknál nagyobb igyekezettel — és elhivatottsággal — vetette papírra emlékeit a régi paraszteletről.

Papp Imre élete évtizedeken át úgy folyt, mint bármely más tanyai atyjafiáé: az elemi iskolába járás mellett libákat, disznókat őrzött, majd az elemi népiskola öt osztályának elvégzése után folytatta a pásztorokodást, segített szüleinek, belenevelődött a paraszti munkába. Szülei szeretnék volna taníttatni, hiszen kitűnő előmenetelű tanuló volt, de — mint önéletrajzában megírta — már kicsiny gyermekségétől mindig földművesnek vágyott. Folytatta a paraszti munkát azon a földön, ahol úkapja még a jobbágyidőkben, 1816-ban megtelepedett. Amikor eljött az ideje, megnősült, szülei földjén dolgozott, majd haláluk után a rászó 10 holdnyi öröksézt művelte.

Ugyanazt az életet élte, mint bármely szentesi tanyai parasztember, nem vágyott többre — mégis több lett belőle anélkül, hogy kivált volna a paraszti sorból, hogy otthagya volna a dónáti határt...

Mi adta a tollat Papp Imre kezébe? Életrajzából tudjuk, hogy már gyermekkorában jelét adta íráskészségének. Verseit azonban gyenge kísérletnek tartotta, ezért nem mutatkozott a nyilvánosság előtt. Íráskészségére később *Gillicze László* felsőpart református lelkész figyelt föl, és 1953-ban felkérte, kapcsolódjon be a szentesi református egyház krónikájának írásába. Papp Imre vállalta a megbízást, és 9 rövidebb-hosszabb fejezetet írt az egyházközség krónikájába. Első néprajzi írása 1953 májusából való *Hogyan ünnepeltünk nagypénteken gyermekeimben?* címmel, és 1955-ben írta első hosszabb dolgozatát a szentesi tanyai ember életéről.²

Gillicze László ajánlatára és *Csalog József* múzeumigazgató biztatására még abban az évben elküldte néhány írását a Néprajzi Múzeum pályázatára. Pályadíjat nyert és ez a siker elkötelezte a néprajz mellett. 53 éves volt akkor!

* Elhangzott 1977. október 11-én, a szentesi Honismereti Tanácskozáson.

¹ Koszta József Múzeum néprajzi adattára, Szentes, Kezirat, 4. old.

² A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában, Népműv. hagyományából, 1956. 26–32. old.